

หลักสูตร เป็นคำศัพท์สำคัญทางการศึกษาและมักได้รับการอ้างอิงหรือการกล่าวถึงควบคู่กับคำว่าการศึกษาเสมอ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรจึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญจำเป็นสำหรับการศึกษารวมทุกคน เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรมีความเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างลักษณะของพลเมืองของชาติซึ่งหลักสูตรที่ดีต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม อีกทั้งสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม มีความหมายต่อชีวิตผู้เรียน

ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการด้านการศึกษา และ นักพัฒนาหลักสูตร ได้กำหนดความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งจะประมวลมาให้เห็นพอสังเขป ได้แก่ ด้านรูปศัพท์ และด้านการให้นิยม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านรูปศัพท์

คำว่าหลักสูตร แปลมาจากคำว่า curriculum ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก “currere” แปลว่า “the course to run” หรือ “ลู่วิ่ง” ประเด็นที่น่าสนใจคือ การเลือกใช้รากศัพท์แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “หลักสูตร” กับ “ลู่วิ่ง” อย่างไร

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529) แสดงความคิดเห็นสนับสนุนการเปรียบเทียบหรือการแปลความหมายดังกล่าว โดยอธิบายว่า โรงเรียนเป็นผู้กำหนดหลักสูตร (ลู่วิ่ง) เพื่อให้ผู้ที่ผ่านการศึกษารับวุฒิการศึกษาตามที่กำหนด เพื่อรับรองความสามารถ หลักสูตรในระดับที่สูงขึ้นจึงเป็นเหมือนอุปสรรคที่พอกพูนขึ้นเรื่อยๆ ในแง่นี้โรงเรียนได้ใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำหรับคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถให้เลื่อนไปเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

วิลเลียม ไพเนียร์ (William Pinar อ้างถึงใน อภิภา ปรัชญพฤทธิ, 2555) ได้นำเสนอการอุปมาแบบใหม่ คือ แทนที่จะเปรียบว่าหลักสูตรเหมือนลู่วิ่งตั้งธรรมเนียมนิยม เขากลับนำเสนอว่าควรจะตีความคำว่า currere ว่าหมายถึง “การวิ่งในสนามแข่ง” โดยนัยนี้หลักสูตรตามที่คณะของเขาจึงหมายถึงการเดินทาง (ของผู้เรียน) เพื่อค้นหาตนเอง โดยมีเป้าหมายปลายทางเพื่อความเข้าใจตนเอง ปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจากธรรมเนียมปฏิบัติ ในแง่นี้จึงถือว่าหลักสูตรเป็นประสบการณ์ชีวิตหรืออัตชีวประวัติของผู้เรียน

การแปลความหมายและรากศัพท์ของคำว่า currere ที่แตกต่างกันตามยุคสมัยดังที่ยกตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงจุดเน้นและมุมมองที่แตกต่างกัน การตีความ currere ว่าเป็นลู่วิ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรค่อนข้างมีลักษณะเฉพาะ ตายตัว และ เป็นสนามแห่งการแข่งขันที่ผู้เรียนต้องแข่งขันกับผู้อื่นเพื่อให้ไปถึงเส้นชัย ส่วนการตีความว่า currere ว่าเป็นการวิ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนะที่มองผู้เรียนเป็นสำคัญว่าผู้เรียนมีสิทธิเลือกสรรสิ่งที่หลักสูตรจัดเตรียมไว้ ในแง่นี้ผู้เรียนจึงต้องเลือกสิ่งที่มีความหมายและประโยชน์ต่อตนเอง เน้นการแข่งขันกับตนเองเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเองอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้การตีความจะค่อนข้างขัดแย้งกัน แต่ก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร และ ผู้เรียนได้เป็นอย่างดีว่าองค์ประกอบทั้งคู่ต้องมีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ด้านการให้นิยาม

ราชบัณฑิตยสถาน (2551) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนการจัดการศึกษาที่ประมวลประสบการณ์กิจกรรมต่างๆโดยมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ ความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการต่างๆตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ธำรง บัวศรี (2542) นิยามว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529) รวบรวมนิยามของคำว่าหลักสูตรจากนักการศึกษาและนำเสนอานิยามต่างๆ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนกันในโรงเรียน
2. หลักสูตร คือ วิชากลุ่มหนึ่ง
3. หลักสูตร คือ เนื้อหาสาระ
4. หลักสูตร คือ โปรแกรมการศึกษา
5. หลักสูตร คือ สื่อการเรียนการสอนชุดหนึ่ง
6. หลักสูตร คือ ลำดับของรายวิชาต่างๆ

7. หลักสูตร คือ จุดมุ่งหมายเชิงปฏิบัติชุดหนึ่ง
8. หลักสูตร คือ รายวิชาที่ต้องศึกษา
9. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมพิเศษของชั้น
การแนะแนวและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
10. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนกันทั้งในและนอกโรงเรียนซึ่งนำโดยโรงเรียน
11. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่วางแผนโดยบุคลากรของโรงเรียน
12. หลักสูตร คือ ชุดของประสบการณ์ที่นำไปปฏิบัติโดยผู้เรียนในโรงเรียน
13. หลักสูตร คือ สิ่งที่ผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์อันเป็นผลมาจากการไปโรงเรียน

กู๊ด (Good, 1973) อธิบายความหมายของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดให้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น
2. หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้มีความรู้จบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถได้เรียนต่อในวิชาชีพต่อไป
3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนและสถาบัน

Hass (1980) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากโปรแกรมการศึกษา ซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกรอบของทฤษฎีและการวิจัยในอดีตและปัจจุบันเป็นพื้นฐาน

จากการนิยามความหมายของหลักสูตรที่หลากหลายดังที่นำเสนอข้างต้น แสดงให้เห็นว่านักศึกษานิยามหลักสูตรตามมุมมอง ทักษะ ปรัชญา ที่ตนเชื่อและยึดถือ ได้มีผู้พยายามจัดกลุ่มหลักสูตรโดยใช้เกณฑ์ประเภทต่างๆ เป็นหลักในการจัดกลุ่ม เช่น

สำลี ทองธิว (2554) ได้สรุปความหมายและลักษณะของหลักสูตรตามกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรโดยจำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 หลักสูตร คือ รายละเอียดของเนื้อหาและสาระที่จำเป็นต้องส่งผ่านแก่ผู้เรียน
- กลุ่มที่ 2 หลักสูตร คือ ผลผลิตของการเรียนรู้
- กลุ่มที่ 3 หลักสูตร คือ กระบวนการเรียนรู้

กลุ่มที่ 4 หลักสูตร คือ การจัดการเรียนรู้ตามข้อตกลงและพันธสัญญาระหว่างผู้เรียน และผู้สอน

กลุ่มที่ 5 หลักสูตร คือ หลักสูตรทางเลือกที่พัฒนาขึ้นตามนิยามใหม่ของคำว่าการศึกษา

ธำรง บัวศรี (2542) จำแนกนิยามของหลักสูตรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก หลักสูตรตามความหมายในทัศนะเดิมซึ่งหมายถึงเพียง “เนื้อหาวิชาหรือเนื้อหาสาระที่กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียน” อีกกลุ่มหนึ่งเป็นหลักสูตรตามความหมายในทัศนะใหม่ ซึ่งหมายความรวมถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับตามโปรแกรมการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะโปรแกรม

ประเด็นสำคัญที่สมควรนำมาอภิปรายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน คือ “จำเป็นหรือไม่ที่หลักสูตรต้องมีนิยามตายตัว” ประเด็นนี้อาจตอบได้ว่า หลักสูตร ไม่ได้มีนิยามเพียงนิยามเดียวที่จะสามารถอธิบายคำนี้ได้ให้ใจความสมบูรณ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำว่าหลักสูตรมีความลึกลับ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล , 2529) อุปมาว่านิยามของหลักสูตรเหมือน “ตาบอดคลำช้าง” เพราะคำว่าหลักสูตรมีความเป็นนามธรรมสูง และความหมายของหลักสูตรยังขึ้นอยู่กับมุมมองและระดับของหลักสูตรด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้คำว่า “หลักสูตร” จะไม่มีนิยามที่ตายตัวชัดเจน สิ่งหนึ่งที่นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องตระหนักเสมอ คือ การยอมรับและทำความเข้าใจกับนิยามที่หลากหลายเหล่านั้น และ ในการพัฒนาหลักสูตรแต่ละครั้งจำเป็นต้องมี “นิยามเชิงปฏิบัติการ” เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรอย่างสอดคล้องกันทำให้หลักสูตรมีคุณภาพสูง

ความสำคัญของหลักสูตร

ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย จำเป็นต้องอาศัยหลักสูตรเป็นเครื่องมือนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของการศึกษา ซึ่ง

1. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการศึกษา

เนื่องจากในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนและประชากรของประเทศต้องมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่ให้เยาวชนแต่ละวัยและแต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่ทัดเทียมกัน และบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาซึ่งกล่าวสรุปได้ดังนี้

1.1 เป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา

1.2 เป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ

1.3 เป็นเครื่องกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา หรือเป็นเครื่องชี้แนะทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

1.4 เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

2. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการสอน

หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกสาขาวิชา หลักสูตรจะระบุสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและแนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ ตามต้องการ ส่วนการสอนเป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายหรือจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรได้ระบุไว้ ดังนั้น หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการสอนเป็นอย่างยิ่งซึ่งกล่าวสรุปได้ดังนี้

2.1 หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ครูผู้สอนต้องยึดเป็นเครื่องช่วยนำทางในการสอน โดยครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ แล้วนำไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติหรือการสอน เพื่อให้ได้ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ หรือเป็นขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้

2.2 หลักสูตรและการสอนมีอิทธิพลต่อกันและกัน ผู้สอนต้องอาศัยหลักสูตรเพื่อช่วยในการสอนและการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการสอน และหลักสูตรจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไปหลังจากที่มีการสอนและการประเมินผลแล้ว ซึ่งจะมีผลย้อนหลังกลับมายังกิจกรรมการเรียนการสอนอีก กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นต่อเนื่องเช่นนี้ตลอดไป

องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรมีหลายประเภท หลายรูปแบบ และหลายระดับ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ระบุองค์ประกอบของหลักสูตร สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ส่วน ได้แก่ 1)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (objective) 2) เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ (content) 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) 4)การประเมินผล (evaluation) (สุมิตร คุณานุกร, 2523; อารัง บัวศรี , 2532; Taba, 1962) ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรจะมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

องค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 4 ส่วน แต่ละส่วนมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรถือได้ว่าเป็นทิศทางของการจัดการศึกษา ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้ในการประเมิน นอกจากนี้ยังเป็นส่วนที่จะทำให้ผู้สอนทราบว่า จะพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะอย่างไร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องทำหลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานแล้วว่า ควรจะดำเนินการแก้ปัญหาและสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้อย่างไร และต้องให้สอดคล้องสัมพันธ์กับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศด้วย

2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้

ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาที่สมบูรณ์จะผนวกกับความรู้ ประสบการณ์ค่านิยมทัศนคติเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ คุณลักษณะนิสัย ระบบความคิดที่เหมาะสมประกอบเข้าด้วยกันซึ่งผู้พัฒนาหลักสูตรจะดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระ จัดเรียงลำดับเนื้อหา และกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

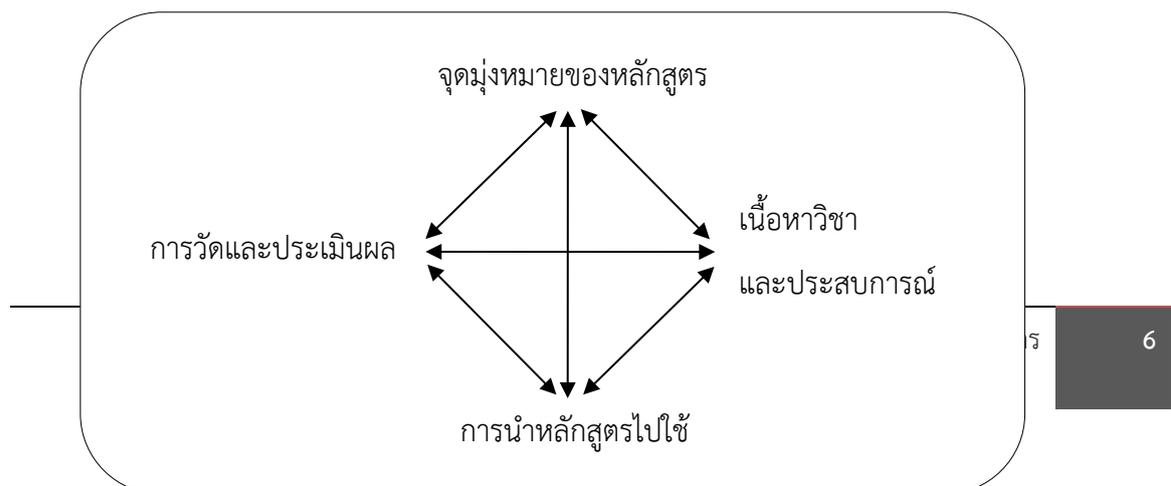
3. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำเนื้อหาในหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน ซึ่งกิจกรรมที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการเรียนการสอน ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้หลักสูตร เมื่อครูมีความเข้าใจและสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ ก็จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร

เกิดขึ้นเมื่อมีการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว เพื่อติดตามว่าหลักสูตรดังกล่าวผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 4 ส่วนจึงมีความสัมพันธ์กัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของหลักสูตร
(สุมิตร คุณานุกร, 2523)

ประเภทของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งประเภทของหลักสูตรไว้หลายประเภท ซึ่งมีที่มาจากความต้องการแก้ไขปัญหาของหลักสูตรที่มีอยู่ หรือการปรับปรุงตามความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของปรัชญาการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และนวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

Taba (1962) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรรายวิชา (The Subject Organization)
2. หลักสูตรหมวดวิชา (The Broad Fields Curriculum)
3. หลักสูตรกระบวนการทางสังคมและภารกิจในชีวิตประจำวัน (Curriculum Based on Social Processes and Life Functions)
4. หลักสูตรกิจกรรมหรือหลักสูตรประสบการณ์ (The Activity or Experience Curriculum)
5. หลักสูตรแกน (The Core Curriculum)

Saylor, Alexander and Lewis (1981) ได้แบ่งหลักสูตรเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรรายวิชา (The Subject Matter/ Disciplines Design)
2. หลักสูตรความสามารถเฉพาะ (The Specific Competencies/ Technology Design)
3. หลักสูตรคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (The Human Traits/ Process Design)
4. หลักสูตรกระบวนการทางสังคมหรือกิจกรรมทางสังคม (The Social Functions/ Activities Design)
5. หลักสูตรเน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (The Individual Needs and interest/ Activities Design)

Ornstein and Hunkins (2004) ได้แบ่งหลักสูตรเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรที่เน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ (Subject-centered Designs)
  - 1.1 หลักสูตรรายวิชา (The Subject Designs)
  - 1.2 หลักสูตรหมวดวิชา (The Broad Fields Designs)
  - 1.3 หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (The Correlation Designs)
  - 1.4 หลักสูตรกระบวนการ (Process Designs)
2. หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered Design)
  - 2.1 หลักสูตรเน้นประสบการณ์ (The Experience-centered Designs)
  - 2.2 หลักสูตรโรแมนติก/เรดิคอล (The Romantic/Radical Designs)
  - 2.3 หลักสูตรมนุษยนิยม (The Humanistic Designs)
3. หลักสูตรที่เน้นปัญหาเป็นหลัก (The Problem-centered Design)
  - 3.1 หลักสูตรเน้นสถานการณ์ชีวิต (The Life Situation Design)
  - 3.2 หลักสูตรแกน (The Core Design)
  - 3.3 หลักสูตรเน้นปัญหาสังคมหรือหลักสูตรนักปฏิรูปสังคม (The Social Problems/ Deconstructionist Design)

สังต์ อุทรานันท์ (2532) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรเน้นสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชา (Designs Focused on Disciplines/ Subject) ได้แก่
  - 1.1 หลักสูตรแยกรายวิชา (The Separate Subject Curriculum)
  - 1.2 หลักสูตรสัมพันธ์วิชาหรือหลักสูตรสหสัมพันธ์วิชา (The Correlated Curriculum)
  - 1.3 หลักสูตรหมวดวิชาหรือหลักสูตรกว้าง (The Broad Field Curriculum)
  - 1.4 หลักสูตรแกน (The Core Curriculum)
  - 1.5 หลักสูตรบูรณาการ (The Integrated Curriculum)
2. หลักสูตรเน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Design Focused on Individual Needs and Interests) ได้แก่
  - 2.1 หลักสูตรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (The Child-centered Curriculum)
  - 2.2 หลักสูตรประสบการณ์ (The Experience Curriculum)
3. หลักสูตรเน้นกิจกรรมและปัญหาของสังคม (Design Focused on Social Activities and Problems)
4. หลักสูตรเน้นทักษะกระบวนการ (Designs Focused on Process Skills)
5. หลักสูตรเน้นเกณฑ์ความสามารถ (Design Focused on Specific Competencies)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักสูตรที่มีชื่อเรียกเหมือนกันอาจถูกจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้สะดวกและทำความเข้าใจได้ง่าย ในที่นี้จึงได้จัดหมวดหมู่หลักสูตรออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชา (Subject-Centered Designs หรือ Disciplines or Subject Matter Curriculum)

หลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก เพราะเชื่อตามแนวคิดของปรัชญาสาระนิยม (essentialism) และปรัชญาสัจจวิถียนิยม (perennialism) ซึ่งเป็นหลักสูตรเก่าแก่ที่มีการใช้มา ตั้งแต่ดั้งเดิมทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชียรวมทั้งประเทศไทย หลักสูตรประเภทนี้ได้กลับมานิยมกันอีกครั้ง ในปี ค.ศ.1957 ซึ่งเป็นปีที่สหภาพโซเวียตในขณะนั้นได้ส่งยานอวกาศ “สปุตนิก” ขึ้นโคจรรอบโลก ซึ่งส่งผลให้สหรัฐอเมริกาตื่นตัวแข่งขันกับสหภาพโซเวียตในด้านความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ หลักสูตรที่เน้นสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลักนี้ จำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1 หลักสูตรรายวิชา (The Subject Curriculum)

หลักสูตรรายวิชาเน้นเนื้อหาสาระของวิชาเป็นหลัก โดยถือว่าความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เนื้อหาต่างๆ ถูกแยกออกจากกันเป็นรายวิชา ไม่เกี่ยวข้องกัน เนื้อหาสาระในแต่ละวิชาได้รับการจัดลำดับ ก่อนหลังอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้ผู้สอนสะดวกในการถ่ายทอดความรู้

ลักษณะสำคัญ

- 1) หลักสูตรเน้นความรู้และเนื้อหาสาระเป็นหลัก การพัฒนาหลักสูตรให้ความสำคัญกับความรู้และเนื้อหาสาระมากกว่าตัวผู้เรียน
- 2) หลักสูตรพัฒนาขึ้นตามความต้องการของครูมากกว่าคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ผู้เรียนต้องเรียนรู้เนื้อหาสาระและสิ่งต่างๆ เหมือนกันทุกคน
- 3) หลักสูตรมีจะแยกเป็นรายวิชาย่อยๆ เช่น ภาษาไทย แยกออกเป็น การอ่านไทย การเขียนไทย หลักภาษาไทย ไม่เกี่ยวข้องกันกับวิชาอื่น และมีการจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นขั้นตอน และเป็นระบบระเบียบ
- 4) กิจกรรมการเรียนการสอน ครูเป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาที่สอน เป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนทุกอย่างโดยมุ่งส่งเสริมทางวิชาการ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่
- 5) การวัดและประเมินผล มุ่งวัดและประเมินทางด้านเนื้อหาวิชา และพัฒนาการทางสติปัญญา

ข้อดี

- 1) หลักสูตรนี้สามารถสอนได้สะดวกและรวดเร็ว ทำให้ทันเวลา เพราะเนื้อหาสาระมีการจัดไว้เป็นลำดับขั้นตอนอยู่แล้ว

- 2) ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง เพราะได้เรียนเนื้อหาตามลำดับก่อนหลัง ซึ่งมีความต่อเนื่องกันดี ด้วยวิธีการสอนด้วยแบบบรรยายทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายด้านการผลิตสื่อ
- 3) การประเมินผลการเรียนรู้ทำได้ง่าย เพราะมุ่งที่การวัดและประเมินความรู้ด้านเนื้อหาสาระของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข้อจำกัด

- 1) เนื่องจากหลักสูตรเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ได้กำหนดไว้แล้ว ดังนั้นจึงมักละเลยสภาพและปัญหาทางสังคม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ไม่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิต และไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 2) ผู้เรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียน หรือมองไม่เห็นความสำคัญของบทเรียน เนื่องจากหลักสูตรไม่คำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 3) เนื่องจากหลักสูตรเน้นการพัฒนาด้านวิชาการเป็นหลัก ดังนั้นพัฒนาการด้านอื่นของผู้เรียนจึงมักถูกละเลย เช่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 4) เนื้อหาสาระไม่ครอบคลุม มุ่งให้ความรู้ด้านวิชาการ ขาดความสามารถทางทักษะและการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เนื้อหาแต่ละรายวิชาขาดความสัมพันธ์กัน จึงทำให้นักพัฒนาหลักสูตรคิดแก้ปัญหา โดยสร้างหลักสูตรแบบสัมพันธ์ขึ้น

1.2 หลักสูตรสัมพันธ์ (The Correlation or Correlated Curriculum)

หลักสูตรสัมพันธ์เป็นหลักสูตรที่นำเนื้อหาของวิชาต่างๆ ที่สอดคล้องกันหรือส่งเสริมกันมาเชื่อมโยงกัน แล้วจัดการเรียนการสอนเนื้อหานั้นในคราวเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การนำเนื้อหาวิชาวรรณคดีมาเชื่อมโยงกับวิชาประวัติศาสตร์ การนำเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ลาว และกัมพูชา

ลักษณะสำคัญ

- 1) หลักสูตรนี้ได้จัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนกันด้านเนื้อหาวิชา โดยจัดโครงสร้างของเนื้อหาสาระด้วยการกำหนดวิชาใดวิชาหนึ่งขึ้นมาก่อนและนำเอาเนื้อหาสาระวิชาอื่นที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกันในลักษณะผนวกกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาประวัติศาสตร์กับวรรณคดี วิทยาศาสตร์กับภูมิศาสตร์ ผู้สอนที่สอนวิชาดังกล่าว มาวางแผนและเตรียมบทเรียนร่วมกัน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา ซึ่งต้องนำความรู้ของหลายๆ วิชามาใช้ในการแก้ปัญหา

2) หลักสูตรนี้เน้นความรู้เป็นสิ่งสำคัญ ถ่ายทอดความรู้และศิลปวัฒนธรรม เน้นครูเป็นจุดศูนย์กลางเช่นเดียวกับหลักสูตรรายวิชา

ข้อดี

1) การนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงกัน เป็นการขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา และทำให้บทเรียนน่าสนใจมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่างๆ

2) หลักสูตรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้เรียนมากขึ้น มีโอกาสได้ทำกิจกรรมหลายอย่าง

3) เปิดโอกาสให้ผู้สอนที่สอนต่างวิชา มาวางแผนและเตรียมบทเรียนร่วมกัน

ข้อจำกัด

1) หลักสูตรคงมีลักษณะคล้ายกับหลักสูตรรายวิชา ซึ่งให้ความสำคัญกับเนื้อหา มากกว่าผู้เรียน

2) หลักสูตรเน้นการพัฒนาด้านความรู้เป็นหลัก ไม่ได้ส่งเสริมพัฒนาการด้านอื่นของผู้เรียน

3) ความยากลำบากในการวางแผนการสอนร่วมกันของครู

1.3 หลักสูตรสหสัมพันธ์ (The Broad Field Curriculum)

หลักสูตรสหสัมพันธ์เกิดขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา จากแนวความคิดของ Thomas Huxley หลักสูตรนี้จัดขึ้นเพื่อแก้ไขจุดอ่อนของหลักสูตรรายวิชา โดยพยายามลดเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาลง หลักสูตรหมวดวิชาเป็นการนำวิชาย่อยๆ ที่มีลักษณะเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันมารวมกันและจัดเป็นหมวดหมู่กว้างๆ ทำให้เนื้อหาสาระมีการเชื่อมโยงและผสมผสานมากขึ้น รวมทั้งเกิดความคล่องตัวและสะดวกในการสอนมากกว่าเดิม

ลักษณะสำคัญ

1) หลักสูตรนี้ไม่มีการนำเนื้อหาวิชาต่างๆ มาหลอมรวมกัน ตัวอย่างเช่น หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ประกอบด้วย วิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา จึงแตกต่างจากหลักสูตรรวมวิชา (Fusion or Fused Curriculum) ซึ่งนำเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันที่สุดมาหลอมรวมกันได้เป็นวิชาใหม่ เช่น วิชาเคมีหลอมรวมกับวิชาชีววิทยาได้เป็นวิชาชีวเคมี ตัวอย่าง หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น 2521 ที่เป็นหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์

2) หลักสูตรนี้เน้นการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และวัดผลการเรียนรู้ด้านความรู้ความจำ

ข้อดี

1) หลักสูตรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้หลากหลาย ผู้สอนมีเสรีภาพในการสอน

2) หลักสูตรช่วยให้วิชาต่างๆ มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ส่งผลให้การบริการหลักสูตรมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น

3) หลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้รอบรู้มากขึ้น และเอื้อต่อการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง เนื่องจากมีการเชื่อมโยงเนื้อหาระหว่างวิชา

ข้อจำกัด

1) หลักสูตรไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้เนื้อหาอย่างลึกซึ้ง เป็นการรอบรู้มากกว่ารู้ซึ้ง

2) หลักสูตรครอบคลุมเนื้อหาหลายวิชา ผู้สอนจึงอาจสอนได้ไม่ดี เนื่องจากไม่มีความถนัดและขาดความรู้ในบางวิชา

3) ความรู้ที่ได้รับไม่เป็นระเบียบเท่าที่ควร เนื่องจากการผสมผสานเนื้อหาวิชาต่างๆ จนเป็นเนื้อเดียวทำได้ยาก ดังนั้นผู้สอนอาจมีแนวโน้มที่จะรักษาเอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาไว้

4) เนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ในหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม จึงเกิดการพัฒนหลักสูตรแบบเพื่อชีวิตและสังคมขึ้น

2. หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาของสังคม (Social Activities and Problems Designs)

หลักสูตรนี้ให้ความสำคัญกับสังคม โดยเนื้อหาสาระของหลักสูตรเป็นการบูรณาการความรู้จากสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นๆ การจัดหลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลักมี 3 แนวคิด คือ

1) แนวคิดหลักสูตรที่เน้นหน้าที่ของคนในสังคม หรือสถานการณ์ในสังคมเป็นหลัก

2) แนวคิดหลักสูตรที่เน้นสภาพหรือปัญหาของคนในสังคมเป็นหลัก

3) แนวคิดหลักสูตรที่เน้นกิจกรรมของสังคมหรือการปฏิรูปสังคมเป็นหลัก

ข้อดี

1) หลักสูตรตอบสนองความต้องการของสังคมและมีส่วนในการแก้ปัญหาของสังคม

2) หลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

ข้อจำกัด

1) ไม่สามารถรับประกันได้ว่า ผู้เรียนมีคุณลักษณะครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพราะความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนที่ได้จากการเรียนตามหลักสูตรนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตจริงในสังคมเท่านั้น

2) มีความยากลำบากในการจัดเนื้อหาให้สัมพันธ์และต่อเนื่องกันทั้งในความสัมพันธ์และความกว้าง

3. หลักสูตรแกน (The Core Curriculum)

หลักสูตรแกนได้รับบริหารพัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1900 ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ต้องการหลุดพ้นจากการเรียนรู้จากหลักสูตรแบบแยกรายวิชา และใช้ความต้องการและปัญหาของสังคมเป็นหลักหรือศูนย์กลางในการจัดหลักสูตร หลักสูตรนี้พัฒนาจากการใช้เนื้อหาวิชาเป็นแกนแล้วนำเนื้อหาวิชาอื่นที่สัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน และกำหนดหัวข้อขึ้นให้เป็นเหมือนวิชาใหม่ ต่อมามีการพัฒนาโดยนำวิชาหนึ่งเป็นแกนแล้วขยายขอบเขตของเนื้อหาให้ครอบคลุมวิชาอื่น ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงโดยนำ 2 แนวคิดมาใช้ในการจัดหลักสูตร คือ แนวคิดที่ยึดหน้าที่ของบุคคลเป็นแกน และแนวคิดที่ยึดปัญหาสังคมเป็นแกน หลักสูตรแกนจึงเป็นหลักสูตรที่เน้นทั้งในเรื่องค่านิยมและปัญหาสังคม ซึ่งบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียน

ข้อดี

1) หลักสูตรมีการผสมผสานทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง

2) หลักสูตรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3) หลักสูตรก่อให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างความรู้ในสาขาต่างๆ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

4) หลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะต่างๆ ทั้งทักษะขั้นพื้นฐานและทักษะทางสังคม

ข้อจำกัด

1) อาจทำให้โรงเรียนเกิดปัญหาในการจัดการสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ เพราะการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้จำเป็นต้องใช้สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์จำนวนมาก

2) การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ยากกว่าการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทั่วไปที่เน้นเนื้อหาวิชา ผู้สอนจึงต้องมีความรู้ดี และมีการเตรียมตัวที่ดี

3) ผู้สอนต้องใช้เวลามากในการวางแผนการเรียนการสอนกับผู้สอนคนอื่น ดังนั้นอาจเกิดปัญหาระงับหรือขัดข้องในการจัดเวลาว่างเพื่อให้ได้วางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน

4. หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered Curriculum)

หลักสูตรนี้จัดเนื้อหาสาระโดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักโดยพยายามแก้ปัญหาที่พบว่า หลักสูตรรายวิชาไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนแนวคิดในการจัดหลักสูตรนี้เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 โดย Rousseau ปีค.ศ.1896 John Dewey ได้นำหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนมาทำการทดลองอยู่ที่โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยชิคาโก ต่อมาเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 Pestalozzi ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

การจัดหลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก อาจมีได้หลายแบบหรือหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทอาจมีความแตกต่างกันบ้างในประเด็นปลีกย่อย แต่ทุกประเภทจะมีลักษณะสำคัญที่เหมือนกันดังนี้

ลักษณะสำคัญ

- 1) หลักสูตรเน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสนใจและความสามารถของแต่ละคน
- 2) หลักสูตรมีความยืดหยุ่น เพื่อให้สนองต่อความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน
- 3) การจัดการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ มากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

ข้อดี

- 1) หลักสูตรมีการผสมผสานกันระหว่างกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาวิชา
- 2) เนื้อหาสาระในหลักสูตรเกี่ยวข้องกับปัญหาชีวิตและความสนใจของผู้เรียนจึงส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง

ข้อจำกัด

- 1) หลักสูตรเน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่สามารถบอกได้ว่าผู้เรียนจะมีความสามารถและคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ
- 2) การจัดหลักสูตรให้สนองตอบกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนทุกๆ คนได้นั้นกระทำได้ยาก

ตัวอย่างของหลักสูตรที่เน้นความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน เช่น หลักสูตรประสบการณ์

5. หลักสูตรประสบการณ์ (The Experience Curriculum)

ชื่อเดิมของหลักสูตรประสบการณ์ คือ หลักสูตรกิจกรรม (The Activity Curriculum) ซึ่งชื่อนี้ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า หากผู้เรียนได้ทำกิจกรรมใดๆ ก็ตามด้วยตนเองแล้วก็จะถือว่าเกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อหลักสูตรกิจกรรมเป็นหลักสูตรประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ช่วงเวลานั้นทฤษฎีประสบการณ์ของ John Dewey กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ต่อมา William Kilpatrick ได้นำแนวคิดการจัดประสบการณ์มาใช้ในการเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นผลให้หลักสูตรประสบการณ์มีชื่อเรียกเพิ่มอีกชื่อว่า หลักสูตรโครงการ (The Project Curriculum)

ลักษณะสำคัญ

- 1) การกำหนดเนื้อหาขึ้นอยู่กับความสนใจและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าผู้เรียนสนใจ
- 2) การพัฒนาหลักสูตรอาศัยความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นกรอบ ดังนั้นผู้สอนควรสำรวจความสนใจของผู้เรียนทั้งรายบุคคลและทั้งชั้นเรียน เพื่อช่วยผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ของตน
- 3) การกำหนดเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนต้องเรียน กำหนดจากสิ่งที่ผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจ ดังนั้นการกำหนดเนื้อหาต้องอาศัยความรู้เรื่องพัฒนาการของเด็กและพื้นฐานของครอบครัว ซึ่งจะบ่งชี้ถึงค่านิยมและความสนใจของผู้เรียน
- 4) การเรียนการสอนเน้นการแก้ปัญหาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์การแก้ปัญหา การเรียนการสอนอาจใช้เนื้อหาจากหลายวิชาร่วมกัน ขึ้นอยู่กับว่าปัญหาหรือเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง

ข้อดี

- 1) ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และเกิดการเรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง
- 2) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการวางแผนการเรียนรู้และเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน
- 3) ผู้สอนและผู้เรียนมีโอกาสดำเนินงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีความเข้าใจกันมากขึ้น

ข้อจำกัด

- 1) การจัดหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียนทุกคนทำได้ยาก
- 2) การกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมเป็นไปตามความสนใจของผู้เรียน ดังนั้น อาจเกิดปัญหาเรื่องความต่อเนื่องของเนื้อหาและกิจกรรม

6. หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ (Designs Focused on Process Skills)

หลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการดำเนินการมากกว่าเนื้อหาวิชา วิธีการดำเนินการหรือทักษะกระบวนการมักจะไม่มีติดกับเนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชาเป็นเพียงสื่อที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะกระบวนการให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรที่อิงแนวคิดลักษณะนี้เรียกว่า หลักสูตรกระบวนการ

หลักสูตรกระบวนการ (The Process Approach Curriculum)

หลักสูตรกระบวนการเน้นให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการดำเนินการมากกว่าเนื้อหาวิชา เนื้อหาสาระในหลักสูตรส่วนใหญ่จึงมุ่งไปที่กระบวนการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตสำหรับประเทศไทยสามารถอนุมานให้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานเป็นตัวอย่างหลักสูตรที่เน้นทักษะกระบวนการได้ เนื่องจากมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็นทำเป็น นอกจากนี้ตัวอย่างของหลักสูตรกระบวนการ เช่น หลักสูตรพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ข้อดี

- 1) หลักสูตรส่งเสริมและเอื้อต่อแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต
- 2) หลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อจำกัด

- 1) หลักสูตรจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบหรือกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะกระบวนการนั้นๆ ด้วย

7. หลักสูตรที่เน้นเกณฑ์ความสามารถ (Designs Focused on Specific Competencies)

หลักสูตรที่เน้นเกณฑ์ความสามารถเป็นหลักนี้ จะมีการกำหนดเกณฑ์ความสามารถที่ผู้เรียนพึงกระทำได้ ซึ่งมักเป็นความสามารถเชิงทักษะเป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรที่อิงแนวคิดลักษณะนี้เรียกว่า หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ

หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (The Competency-Based Curriculum)

หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถจัดทำขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับหนึ่งๆ นั้น จะมีทักษะและความสามารถในด้านต่างๆ ตามที่ต้องการ หลักสูตรนี้ไม่ได้มุ่งที่ความรู้หรือเนื้อหา แต่มุ่งที่ด้านทักษะความสามารถ เจตคติและค่านิยม โครงสร้างหลักสูตรแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์ความสามารถใน

ด้านต่างๆ ที่ต้องการให้ผู้เรียนกระทำได้ ในแต่ละระดับการศึกษาและในแต่ละระดับชั้นเรียน การจัดหลักสูตรแบบนี้นำไปใช้กับหลักสูตรฝึกหัดครูที่เรียกชื่อทั่วไปว่า Competencies Based Teacher Education (CBTE) ตัวอย่างของหลักสูตรนี้ได้แก่ หลักสูตรการฝึกหัดครูประถมศึกษา พ.ศ.2524

ข้อดี

- 1) หลักสูตรเอื้อให้มีการจัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลได้ง่าย
- 2) หลักสูตรช่วยแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา เนื่องจากหลักสูตรกำหนดทักษะและความสามารถขั้นต่ำที่คาดว่าผู้เรียนพึงกระทำได้
- 3) การจัดหลักสูตรมีความต่อเนื่องเป็นระบบทั้งในระดับความยากง่าย และความกว้างขวางของประสบการณ์

ข้อจำกัด

- 1) งบประมาณที่ใช้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ค่อนข้างสูง เนื่องจากจำเป็นต้องใช้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ต่างๆ จำนวนมาก
- 2) การไม่คำนึงถึงความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน อาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอนได้

8. หลักสูตรบูรณาการ (The Integrated Curriculum)

หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรหมวดวิชากว้าง โดยนำเนื้อหาวิชาต่างๆ มาหลอมรวมกัน ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาหมดไป ตัวอย่างของหลักสูตรบูรณาการ เช่น หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (The Social Process and Life Function Curriculum)

ธำรง บัวศรี (2542: 200-201) ได้เสนอลักษณะของหลักสูตรบูรณาการดี ซึ่งต้องมีลักษณะต่อไปนี้โดยครบถ้วน คือ

1. การบูรณาการความรู้และกระบวนการเรียนรู้
ปัจจุบันความรู้มีอยู่มากมายและมีหลายรูปแบบ รวมทั้งสภาพและปัญหาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากส่งเสริมด้านความรู้ให้แก่ผู้เรียนแล้ว ด้านกระบวนการเรียนรู้ เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา ก็เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นเช่นกัน
2. การบูรณาการระกว้างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ
การที่จะเรียนรู้สิ่งใดให้ได้ผลดีหรือเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนต้องรู้สึกพึงพอใจและเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรียน การบูรณาการระหว่างด้านความรู้ (พุทธิพิสัย) และด้านจิตใจ (จิตพิสัย) จึงเป็นสิ่งจำเป็น
3. การบูรณาการความรู้และการกระทำ

การบูรณาการความรู้และการกระทำหรือการแสดงออกของผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะด้าน จริยศึกษา การที่จะบอกได้ว่าผู้เรียนมีค่านิยมที่เหมาะสมหรือไม่ ต้องพิจารณาจาก พฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้เรียน

4. การบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน

คุณลักษณะหรือคุณภาพชีวิตของผู้เรียนเป็นสิ่งที่บ่งชี้คุณภาพของหลักสูตร ดังนั้น สิ่งที่สอนในโรงเรียนต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตประจำวันของผู้เรียนด้วย

5. การบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ

การบูรณาการระหว่างวิชา เป็นการนำเนื้อหาวิชาต่างๆมาหลอมรวมกัน ซึ่งอาจทำได้โดยนำวิชาหนึ่งมาเสริมให้กับอีกวิชาหนึ่ง หรือนำหัวข้อที่เป็นปัญหาหรือที่นักเรียนสนใจมากำหนดเป็น หลักสูตรโดยใช้เนื้อหาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

ข้อดี

- 1) หลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นๆ
- 2) หลักสูตรเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบ
- 3) หลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้มาก
- 4) หลักสูตรเอื้อให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนหลายๆ ชั้นในคราวเดียวกันได้
- 5) หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการแสวงหาความรู้และกระบวนการแก้ปัญหาให้แก่

ผู้เรียน

ข้อจำกัด

- 1) การจัดหลักสูตรที่หลอมรวมเนื้อหาวิชาต่างๆ เป็นเนื้อเดียวกัน ทำได้ยาก
- 2) ครูต้องมีการเตรียมการเรียนการสอนที่ดี ละเอียดมีความรู้ ความชำนาญในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
- 3) การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรต้องใช้สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์จำนวนมาก
- 4) ในบางกรณีที่ต้องการสอนเป็นทีม อาจทำให้ยุ่งยากในการบริหารจัดการ

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรที่ดีต้องมีความชัดเจน เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยหลักสูตรจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรมีการแบ่งประเภทของหลักสูตรตามแนวคิดหรือหลักการที่ใช้ในการออกแบบไว้หลายลักษณะ เช่น หลักสูตรที่เน้นเนื้อหาวิชา หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาของสังคม หลักสูตรแบบแกน หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฯลฯ หลักสูตรแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน ในการพิจารณาว่าหลักสูตรประเภทไหนมีความเหมาะสมที่สุด ผู้พัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เช่น ถ้าต้องให้ผู้เรียนมีความรู้แม่นยำในเนื้อหา ก็จะเหมาะสมกับหลักสูตรประเภทเนื้อหาวิชา และในปัจจุบันหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนหลายด้าน นักการศึกษาจึงพิจารณาเลือกเอาหลักสูตรและแนวปฏิบัติที่ดีของหลักสูตรประเภทต่างๆ มาผสมผสานกันเพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดี

รายการอ้างอิง

- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2529). **การพัฒนาหลักสูตร : จากแนวความคิดสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัญญัติ.
- ธำรง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. นนทบุรี: สหมิตรพริ้นติ้ง.
- วัชรภรณ์ แก้วดี. (2555). **ประเภทของหลักสูตร**. เอกสารอัดสำเนา.
- สงัด อุทรานันท์. (2530). **ทฤษฎีหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำลี ทองจิ๋ว. (2554). **การพัฒนาหลักสูตร**. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: เอกสารอัดสำเนา.
- สุมิตร คุณานุกร. (2523). **หลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- อภิภา ปรัชญพฤทธิ. (2555). **หลักสูตรและการเรียนการสอนอุดมศึกษา : พาราไดม์และวิธีปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: อินทภาษ.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of education** (3rd ed.). New York: Mcgraw-Hill.
- Hass, G. (1980). **Curriculum planning : a new approach**. Boston: Pearson.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2009). **Curriculum : foundations, principles, and issues**. USA: Allyn and Bacon.
- Saylor, J. G., & Alexander, W. M. (1981). **Curriculum planning for better teaching and learning**. USA: Holt, Rinehart and Winston.
- Taba, H. (1962). **The curriculum development: Theory and practice**. USA: Harcourt.